

Ob 70 letnici izhajanja revije *Acta Chimica Slovenica*

prof. dr. Aleksander Pavko

Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Ljubljani

glavni in odgovorni urednik v obdobju 2006–2017

Uredniški ekipi revije *Acta Chimica Slovenica* (ACSi) sem se na pobudo prof. dr. Ljuba Goliča pridružil leta 1999, ko je bil glavni urednik prof. dr. Andrej Petrič. Takrat je revija izhajala v manjšem formatu od sedanjega, prepoznavna je bila po vojaško zelenih platnicah in napisih v črni barvi. Leta 2003 je glavni urednik postal prof. dr. Janez Košmrlj, glavni krivec za novo, sodobno, privlačno podobo ACSi, ki jo je pripravil akademski slikar Simon Kajtna. Košmrlj je uvedel tudi dvokolonski tisk in sodobne tehnične standarde. Tehnični urednik je bil naš kolega Vinko Volk, ki je do leta 2008 tehnično urejal revijo, do leta 2013 pa tudi njeno spletno stran. Nanjo je nalagal nove številke in skrbel za pravočasne spletne izdaje in posodabljanje navodil. Leta 2008 je tehnično urejanje revije prevzel profesionalni urednik Stanislav Oražem, ki od takrat skrbi za pripravo prelomov strani revije za objavo v tiskani in spletni izdaji z uporabo vseh sodobnih informacijskih orodij. Aktivno sodeluje tudi pri komunikaciji med glavnim urednikom in Simonom Kajtno pri pripravi naslovnice.

Po nekaj letih souredniške prakse sem leta 2006 prevzel mesto glavnega urednika. Na tem mestu bi rad izrazil spoštovanje in zahvalo vsem tistim, ki so s številnimi idejami in navdušenim pristopom k delu že od samega začetka prispevali k razvoju in priljubljenosti naše revije. Še posebej bi se rad zahvalil obema glavnima in tehničnemu uredniku, ki so mi nesebično pomagali in me vpeljali v skrivnosti tega nadvse zanimivega, ustvarjalnega dela.

Zaradi velikega števila prispelih rokopisov sem dopolnil znanstvena področja in uredniško ekipo. Tako so

uredniki pokrivali znanstvena področja fizikalne kemije (prof. dr. Marija Bešter Rogač), organske kemije (prof. dr. Janez Cerkovnik, doc. dr. Krištof Kranjc), analize kemije (prof. dr. Matija Strlič, prof. dr. Mladen Franko, prof. dr. Boris Pihlar, dr. Johannes T. van Elteren, dr. Irena Vovk, prof. dr. Helena Prosen), splošne in anorganske kemije (prof. dr. Alojz Demšar, prof. dr. Primož Šegedin, prof. dr. Franc Perdih), znanosti o materialih (prof. dr. Barbara Malič, dr. Melita Tramšek), biokemije, molekularne biologije in biomedicinskih aplikacij (prof. dr. Damjana Rozman) ter kemijskega, biokemijskega in okoljskega inženirstva (prof. dr. Aleksander Pavko). Našteti uredniki so se v času mojega uredništva menjali.

V obdobju 2006–2017 je bilo letno objavljenih približno 130 del na okoli 1000 straneh, v glavnem znanstvenih člankov, medtem ko so bili pregledni in tehnični članki redki. Večino so jih napisali slovenski avtorji. Morda zanimiv podatek: v času najvišje naklade 1200 izvodov je bilo za tisk ACSi letno porabljenega 3,5 tone papirja. V tem času smo z vabljenimi uredniki ob različnih priložnostih, posvečenih izbranim znanstvenim področjem, pripravili 21 števil, prikazanih v preglednici. Najbolj citiran članek je dosegel skoraj 100 citatov, medtem ko je kar nekaj člankov preseglo 40 citatov.

Obremenitev glavnega urednika je bila velika. Za uredništvo ni bilo posebnega zanimanja, vodenje ekipe prostovoljnih urednikov pa ni bilo enostavno, saj je zahtevalo kompleksen diplomatski pristop. Odgovoren sem bil, da za vsako številko dobim približno 30 prispevkov, ki so

Preglednica posvečenih in tematskih številc ACSi v letih 2006-2017

Številka ACSi	Posvečeno	Priložnost	Vabljen urednik
53/1 (2006)	mednarodni simpozij o spektroskopiji	tematska številka	prof. dr. Mladen Franko
53/2 (2006)	izbrana dela iz anorganske kemije	tematska številka	prof. dr. Alojz Demšar
53/3 (2006)	prof. dr. Davorin Dolar	spominska številka	prof. dr. Marija Bešter Rogač, prof. dr. Jože Škerjanc
54/3 (2007)	Prof. dr. Jože Škerjanc	70 let	prof. dr. Marija Bešter Rogač
55/4 (2008)	prof. dr. Ljubo Golič	spominska številka	prof. dr. Ivan Leban
56/1 (2009)	prof. dr. Josef Barthel	80 let	prof. dr. Marija Bešter Rogač, prof. dr. Roland Neueder
56/3 (2009)	prof. dr. Branko Stanovnik	70 let	prof. dr. Jurij Svete
57/1 (2010)	prof. dr. Valentin Koloini	spominska številka	prof. dr. Aleksander Pavko
57/3 (2010)	prof. dr. Milan Randić	80 let	prof. dr. Marjana Novič
58/2 (2011)	mednarodno leto kemije, 60 let SKD	tematska številka	prof. dr. Slavko Kaučič, prof. dr. Aleksander Pavko
58/3 (2011)	prof. dr. Dušan Hadži	90 let	prof. dr. Janez Mavri, dr. Jurka Kidrič
58/4 (2011)	prof. dr. Franc Gubenšek	spominska številka	prof. dr. Igor Križaj
59/3 (2012)	prof. dr. Gorazd Vesnaver	70 let	prof. dr. Jurij Lah
60/1 (2013)	60 let ACSi		prof. dr. Branko Stanovnik
60/3 (2013)	prof. dr. Boris Žemva	spominska številka	prof. dr. Barbara Malič, dr. Melita Tramšek
61/2 (2014)	simpozij elektrokemije v JV Evropi	tematska številka	prof. dr. Ingrid Milošev, prof. dr. Miran Gabersček
61/3 (2014)	prof. dr. Marija Kosec	spominska številka	prof. dr. Barbara Malič
62/2 (2015)	prof. dr. Jurij Vinko Brenčič	spominska številka	prof. dr. Barbara Modec
62/3 (2015)	prof. dr. Jože Koller	70 let	prof. dr. Tomaž Urbič
63/3 (2016)	prof. dr. Janko Jamnik	spominska številka	prof. dr. Boštjan Genorio, prof. dr. Robert Dominko, prof. dr. Stane Pejovnik
64/4 (2017)	prof. dr. Miha Tišler	90 let	prof. dr. Janez Cerkovnik

preživeli recenzentski postopek in so jih avtorji že primer-
no popravili. Za doseg tega cilja sem moral skupaj s svojo
uredniško ekipo imeti uredniško politiko, ki bi reviji zago-
tovila dovolj visok faktor vpliva IF in s tem privabila čim
več bralcev in posledično tudi avtorjev z vsega sveta. Prvi
korak sta bili nedvomno že nova podoba in tehnična ure-
jenost revije skupaj s spletno stranjo. Ustrezna znanstvena
raven, novost in izvirnost že objavljenih člankov ter uva-
janje novih področij objav, kot so biokemija, molekularna
biologija in biomedicinske aplikacije, pa so delovali kot
dodatna reklama in spodbujali znanstvenike k poročanju o
svojih raziskovalnih dosežkih. Na osnovi vzorcev uglednih
mednarodnih revij smo v pomoč avtorjem, recenzentom
in urednikom pripravili natančna navodila. V velikem de-
ležu prispelih prispevkov so namreč avtorji posamezna
poglavja, predvsem pa grafični material in navajanje litera-

ture, pripravili po svoje in s tem tehnično urejanje precej
otežili.

Za prispevke smo prosili tudi mednarodno priznane
slovenske znanstvenike, delujoče na področjih, ki jih po-
kriva tudi njihova domača revija, pa se jih žal velika večina
ni odzvala naši prošnji. Očitno zaradi prenizkega faktorja
vpliva, čeprav bi ga lahko s svojimi prispevki izboljšali. Na
obisku pri enem od njih sem opazil, da je na polici v njego-
vi pisarni ležal kup številc ACSi v še neodprtih plastičnih
kuvertah, kar kaže na odnos do naše nacionalne znanstve-
ne revije

Izdajatelj ACSi je Slovensko kemijsko društvo (SKD),
njegove tajnice, polne pozitivne energije, pa so pomagale
tudi pri administrativnem delu za ACSi. Pisarna SKD je
bila najprej pod stopniščem v avli v prvem nadstropju Ke-
mijskega inštituta (KI) na Hajdrihovi ulici 19 v Ljubljani,

kjer je sredi knjižnih omar in polic ter cigaretnega dima delala Jana Tepina. Leta 2010 se je sedež SKD preselil v nove, adaptirane prostore na podstrešju KI, Jano je zamenjala Olga Gorše, njo pa čez tri leta Marjana Gantar. V prizidku KI je gostovala tudi Katedra za kemijsko inženirstvo ljubljanske Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo (FKKT), kjer sem bil zaposlen. Tako sem kot sourednik praktično tedensko prenašal material in hodil na sestanke v prostore FKKT na Aškerčevi ulici 5, kjer so imeli svoje pisarne glavna urednika prof. dr. Andrej Petrič, prof. dr. Janez Košmrlj in tehnični urednik Vinko Volk. Vsi našeti skupaj s predsednikom SKD prof. dr. Slavkom Kaučičem so izrazito pripomogli k rednemu izhajanju ACSi. Kolegi uredniki, sicer učitelji in raziskovalci, smo svoje uredništvovanje ob rednem pedagoškem in znanstvenoraziskovalnem delu opravljali amatersko na profesionalen način.

S pomočjo Olge sem uvedel tako imenovani »mavrični seznam«, na katerem je bila usoda oddanih člankov označena z različnimi barvami. Zelena je na primer pomenila, da so recenzije pri avtorjih, rumena, da so recenzije poslani avtorjem, in rdeča, da recenziranje že predolgo traja in da je treba opomniti in/ali zamenjati recenzente. Z Olgo sem uvedel tudi »simetriranje«. Ob izidu nove številke sva si včasih ob kavi št. 62 iz avtomata privoščila energijski dodatek iz bombonjere: bombone sva iz nje jemala tako, da je v njej ostal simetrični vzorec. Po Olgini upokojitvi je februarja 2013 prišla Marjana Gantar. S svojo mladostno energijo in računalniško spretnostjo je v sodelovanju z zunanjimi izvajalci poskrbela za posodobitev in urejanje spletne strani SKD in naše revije.

Postali smo zanimivi tudi za eno izmed tujih mednarodnih založb, ki bi z naročnino zase naredila dober posel. Ponujali so nam prispevke priznanih mednarodnih avtorjev ter s tem boljšo mednarodno razpoznavnost in povišanje faktorja vpliva ACSi, pa tudi tehnično urejanje in tisk. Uredniška ekipa naj bi ostala ista. Kljub nekaterim ugodnostim smo želeli ostali zvesti svojemu izdajatelju SKD in njegovim članom, ki so tiskano revijo dobivali v okviru društvene članarine. Tako smo ohranili svojo uredniško neodvisnost in svobodo ter ostali prosto dostopna revija v okviru OJS.

Vsi oddani rokopisi so najprej pristali v mojem e-poštnem nabiralniku, nato pa sem ocenil, ali se ujemajo z znanstvenim področjem revije, pa tudi, ali so bili pripravljeni v skladu z navodili za avtorje. Pozitivno ocenjeni prispevki so bili nato dodeljeni uredniku ustreznega področja, ki je začel postopek recenzije. Pri komuniciranju z avtorji in recenzenti smo se uredniki ob svojih študijskih in raziskovalnih obveznostih trudili po svojih najboljših močeh. Na srečo smo imeli v postopku recenzije vedno več kot 60 rokopisov, zato je bilo za naslednjo številko teoretično dovolj gradiva. Pridobiti smo morali dve neodvisni recenziji za posamezen članek, kar pomeni več sto recenzij na leto. Recenzentom, večinoma iz mednarodnega prostora, smo za lažje delo sicer pripravili formular, na katerem so lahko hitro in enostavno izpolnili vprašalnik, vendar

smo za dobro recenzijo pričakovali tudi konstruktivne komentarje. Aktivne, kakovostne recenzente, ki bi svoje delo opravili pravočasno, smo zelo težko našli; večina izbranih ni imela časa za branje rokopisov ali celo za odgovor na vljudno prošnjo urednikov. Na srečo smo kljub temu imeli veliko skupino komunikativnih recenzentov, ki so opravljali delo na različnih ravneh kakovosti in hitrosti. Posledično je postopek recenzije trajal približno 3–6 mesecev, zelo odvisno od dobre volje in hitrosti recenzenta. Upoštevajoč »mavrični seznam«, sem moral nekatere urednike področij pogosto prositi, da čim prej zaključijo postopek recenzije in sprejmejo ustrezne odločitve. To ni bilo prijetno opravilo, še posebej ker sem ga moral več let ponavljati mesečno ali celo tedensko.

Ko je bil postopek recenziranja končan, so uredniki poslali dokumentacijo s sklepom avtorjem. Če so bile recenzije pozitivne, so avtorji svoj rokopis popravili v skladu s komentarji recenzentov in ga vrnili uredniku. Če je bilo vse narejeno pravilno, je bil rokopis sprejet in poslan tehničnemu uredniku.

Približno mesec dni pred izdajo številke se je komunikacija med menoj in tehničnim urednikom okrepila, da bi preverila krtačne odtise, uredila prispevke in pripravila grafično vsebino. Posebna izziv in zadovoljstvo sta zame bila, da sem skupaj s tehničnim urednikom iz grafičnega materiala prispevkov izbral sliko, iz katere je potem Simon Kajtna pripravil naslovnico. Ta je pripovedovala zanimivo zgodbo s širokega področja kemije. Navajam dva primera.

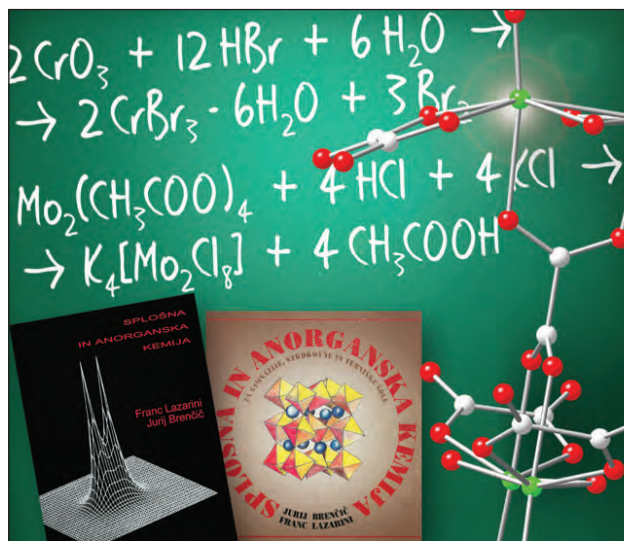
V zadnji številki ACSi letnika 2014 je objavljen pogovor z akademikom prof. dr. Dušanom Hadžijem o spominu vode in na naslovnici sem želel na neki način predstaviti vodo. V svoji modelarski delavnici sem plastično folijo za prekrivanje letalskih modelov najprej premazal s tekočino za impregniranje čevljev in oblačil ter nato površino z modelarsko pršilko za nanašanje barv rahlo poškopil z

Slika na naslovnici ACSi 2014/4

vodo. Nastale so drobne kapljice. S finim čopičem sem napisal kemijsko formulo vode in kapljice so se združile v njen simbol. Fotografijo je potem za naslovnico privlačno obdelal Simon Kajtna.

Druga številka letnika 2015 je posvečena prof. dr. Juretu Brenčiču. Bil je univerzitetni učitelj in raziskovalec. Skupaj s prof. dr. Francem Lazarinjem je napisal srednješolski in univerzitetni učbenik na področjih splošne in anorganske kemije, raziskoval pa je koordinacijske spojine kroma, molibdena in volframa, med drugim tudi spojine s četvernimi vezmi, in njihove kristalne strukture. Njegovo učiteljsko vlogo predstavljata tabla in naslovnica učbenika, področje raziskav pa ustrezne kemijske formule in strukture anorganskih spojin.

Slika na naslovnici ACSi 2015/2

Po izdaji številke sem sklical uredniški sestanek, na katerem smo razpravljali o rezultatih našega dela in načrtovali prihodnje številke. Verjamem namreč, da sta poleg že vzpostavljene komunikacije po e-pošti in telefonu osebni stik s pozitivno energijo in prijetno vzdušje nujna za plodno uredniško delo. Kot nagrado za svoj trud smo dvakrat letno imeli delovno kosilo, običajno v gostilni Pod vrbo v Trnovem. Posebna zahvala gre predsedniku SKD prof. dr. Slavku Kaučiču. Je eden redkih, ki je razumel in cenil vrednost in obseg uredniškega dela ter nas spodbujal s svojim prijaznim odnosom in konstruktivnim pristopom. Z nekaterimi uredniki slovenskih mednarodnih naravoslovnih in tehničnih revij s faktorjem vpliva smo pri Javni agenciji za raziskovalno dejavnost RS (ARRS) in Javni agenciji za knjigo RS poskušali doseči precej boljše finančno ovrednotenje dela urednikov, pa smo žal naleteli na nerazumevanje. Uredniki teh revij smo med seboj izmenjevali strokovne izkušnje in si pomagali. Posebna zahvala za konstruktivne debate gre prof. dr. Tomažu Pisanskemu, takratnemu glavnemu uredniku matematične revije *ARS Mathematica Contemporanea*.

Varčevanje in znatne finančne omejitve na znanstvenem raziskovalnem področju v Sloveniji so dosegli tudi ACSi. Večino stroškov revije je desetletja krila ARRS, vendar se je pod mojim uredništvom ta finančna podpora, ne po naši krivdi, močno zmanjšala. Pomoč slovenskih podjetij z oglaševanjem se je z leti zelo skrčila. Na srečo so Kemijski inštitut ter Institut Jožef Stefan, Ljubljanska in mariborska Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo, Fakulteta za znanosti o okolju iz Nove Gorice in nekaj let Fakulteta za farmacijo UL pomagali kriti stroške izdajanja revije. Na žalost je to omogočilo predvsem preživetje naše revije in ne njenega bistvenega napredka. Morali smo zmanjšati število natisnjenih izvodov posamezne številke s 1200 na 200. Kljub temu smo se potrudili narediti vse, kar je bilo v naši moči, da smo sledili trendom na področju informacijske tehnologije in povečali vrednost naše revije v znanstvenem svetu. ACSi je od leta 2013 indeksirana v podatkovni zbirki PubMed. Po približno šestih mesecih priprav smo januarja 2014 začeli uporabljati dobro znani sistem prosto dostopnih revij (Open Journal System, OJS) – za našo revijo ga je skupaj s podjetjem Abelium uvedel dr. Alen Orbanič, ki je zaslužen tudi za uvedbo drugih sodobnih informacijskih orodij. Leta 2015 smo uvedli sistem Digital Object Identifier (DOI), malo pozneje pa smo začeli preverjati rokopise z učinkovitim programom za odkrivanje plagijatorstva iThenticate. Z uporabo teh sistemov smo začeli objavljati elektronske različice rokopisov takoj po njihovem sprejetju in tako povečali znanstveni ugled naše revije. ACSi je od 1998 revija s prostim dostopom, od januarja 2017 pa je objavljena pod licenco Creative Commons Attribution 3.0, kasneje pa pod licenco Creative Commons Attribution 4.0.

Našo revijo sem rad urejal. Delo je bilo pestro in zanimivo in ni potekalo po nekem ustaljenem urniku. Druženje in pogovori s sodelavci pri ACSi so bili ustvarjalni in prijetni, komunikacija z avtorji in recenzenti je bila vselej zanimiva. Z vznemirjenjem sem vsake tri mesece pričakoval izid našega odgovornega dela in si vsakokrat oddahnil, ker je bilo vedno vse v redu. Ko se ozrem nazaj, z zadovoljstvom ugotavljam, da je v času mojega urejanja napredek opazen in da smo ustvarili nekaj dobrega. Po dobrem desetletju pa je prišel čas, da prepustim krmilo novemu, mlajšemu glavnemu uredniku s svežimi idejami in ustvarjalno energijo. Ta izziv je sprejela prof. dr. Ksenija Kogej z dragocenimi znanstvenimi in vodstvenimi izkušnjami ter ustvarjalnim pristopom do dela in konstruktivnim odnosom do kolegov. Vesel sem, da je to nalogo pet let več kot uspešno opravljala. Prav tako želim novemu uredniku prof. dr. Francu Perdihi in njegovi uredniški ekipi, da uživajo v uredniškem delu in povečajo ali vsaj ohranijo zanimanje bralcev in znanstveno vrednost revije *Acta Chimica Slovenica* na mednarodnem odru.